

Lente dus. Edvard Haga kent de allereerste voorbode: de dagen die gaan lengen. Het zal niet lang meer duren tot de sneeuw op de daken van de boerderij, de stallen en de schuren, en op de takken van de bomen aan de oostkant van de weg, hoorbaar begint te schuiven, om eerst in druppels, dan in klonten naar de aarde te vallen. De sneeuwmantel, die het land al sinds oktober bedekt, zal in de zon langzaam gaan smelten en in die eerste nachten misschien nog bevriezen tot een ruwe ijslaag die de boeren 's ochtends dwingt voorzichtig hun paarden te mennen. Later, als de nachtvorst is verdwenen en ook de laatste sneeuwresten zijn weggezonden, zullen in de zompige bodem paarse leverbloempjes verschijnen en zal in de hoogte een vlucht ganzen overvliegen, op zoek naar goede broedplaatsen. Voor het zover is gaan er nog weken voorbij, maanden misschien zelfs, maar de belofte van dat alles ligt al besloten in die langere dagen.

Na die eerste voorbode volgt een tweede: de berekeningen die Edvard op zijn vingertoppen begint te maken. Hoeveel voorraden heeft hij nog over?

Hoeveel man zal hij nodig hebben voor het zaaien? Hoeveel stuks vee hebben de winter niet overleefd? Zal hij ze dit jaar laten dekken, zo ja, bij wie kan hij dan goede en betaalbare hengsten en stieren vinden?

Het mompelen, het staren naar zijn vingers begint meestal onverwachts en het duurt even voordat hij zich ervan bewust is. Dit jaar merkt hij het op een maandagmorgen, als hij de kar met melkbussen over de korte laan richting de hoofdweg trekt. Hij plaatst de zolen van zijn laarzen zo in de sneeuw dat hij niet onderuitgaat, de hakken eerst. Intussen kijkt hij richting een van de bijgebouwen, de stuga, waar de werklui soms al vanaf de lente en vaak tot diep in de nazomer overnachten. Denkend aan die mannen begint hij een schatting te maken van de hoeveelheid geld in kas, van de oppervlakte van de bezaaibare grond en de ligging ervan ten opzichte van de wegen en de paden die hij kan gebruiken.

Zeven hectare van zijn grond gebruikt hij als wei- en hooiland, vier hectare laat hij begroeid met berken en sparren, en in totaal gaat iets meer dan één hectare op aan de hoeve, de bijgebouwen, het aardappelveld en het moestuintje waar Elsa in de winter en de lente bezig is. Het restant, bijna zestien hectare, is akkerland. De weg deelt zijn grond in tweeën. Aan de westkant liggen de akkers, de weilanden en de grote graanloods; aan de oostkant ligt al het andere, ook de boerderij zelf, die hij op een wat hoger stuk grond heeft laten bouwen. Hij heeft recht van overpad op de laan van boer Holmgård in het noordwesten, al

maakt hij daar, omdat die hoek weiland is, slechts bij hoge uitzondering gebruik van. Hij zou zo graag recht van overpad hebben op het laantje dat even ten zuiden van zijn grond van de weg aftakt en daarvan-
daan, over de grond van boer Degerholm, helemaal naar het dorp Vikby in het westen loopt, waar Elsa's ouders wonen. Dat laantje ligt maar twintig meter bij Edwards akkers vandaan en verkeert altijd in uitstekingende staat. Zonde, eigenlijk, dat het niet openbaar is. Hij zal ook dit voorjaar weer het smallere onverharde paadje moeten gebruiken dat de grens vormt tussen zijn grond en die van Degerholm; hij zal de werklui weer naar dat goede laantje zien kijken, hij zal haast kunnen zien dat ze zich afvragen waarom herr Haga niet heeft geregeld dat hij daar recht van overpad heeft. Hij knarst de tanden. Werklui, werklui. Hij denkt aan de groepen breedgeschouderde jonge mannen die elk voorjaar weer op het erf verschijnen. Ze staan daar dan opgesteld, met de armen voor het lichaam, de pet in de handen en de kin op de borst. Hij vraagt hoe ze heten, waar ze vandaan komen en, als ze een Finse naam hebben, of ze wel behoorlijk Zweeds hebben leren spreken. In de regel kiest hij die jongens uit die de ogen neerslaan als hij voor ze staat. Hoeveel heeft hij er dit jaar nodig? Hij heeft zijn vingers nodig om te tellen, zijn nagelriemen om naar te staren, maar zijn handen omklemmen het trek-hengsel van de kar, diep verscholen in dikke wanten.

Lente dus, al dreigt deze een zware te worden. Niet alleen omdat de jongens die hij over een paar

weken op het erf verwacht nu aan de andere kant van het land, in Karelië, tegen de Russen vechten; niet alleen omdat hij zijn jongste, Cecilia, morgen naar het hoofdkwartier van Lotta Svärd in de stad zal brengen, waar ze als koerier, typiste of telefoniste het leger wil helpen; niet alleen omdat het nog maar de vraag is of Edvards Finland over een aantal weken nog wel bestaat.

De lente dreigt vooral zwaar te worden vanwege de brief die hij vrijdag heeft gekregen. Die brief had hij al verwacht, hij had haver apart gehouden voor het geval er een beroep op hem zou worden gedaan. De veearts van het leger was in de herfst langsgelkomen. Hij bekeek Edvards merries, noteerde hun gewicht, hun leeftijd, stelde vragen over hun karakter. Toen de Russen een paar weken later aanvielen begreep Edvard dat het een kwestie van tijd was. In de brief die hij vrijdag ontving stond het onvermijdelijke: de Finse krijgsmacht vordert Ida, zijn merrie van zeventien jaar, de lieveling van het gezin en vooral van zijn dochter Cecilia. Op maandag, vandaag, zou hij nadere instructies ontvangen. Hij tilt de melkbussen van de kar. Op het licht achter de vensters van de boerderij na is het donker, maar toch denkt hij, kijkend naar het noorden, de boomtoppen in de verte te zien, de heuvel waarover de weg richting de stad loopt en waarvandaan hij vandaag een bode verwacht. Een lente zonder Ida. Wat moet hij zonder Ida?

Hij gaat naar binnen en trekt in de hal zijn laarzen uit, onder aan de trap. Hij zoekt steun op de leuning, die kraakt onder zijn gewicht; misschien moet hij binnenkort eens naar de naden in het houtwerk kijken. De trap staat er komende zomer achttien jaar, net als de rest van de boerderij en de bijgebouwen. Een levenswerk. Hij wilde een modernere boer zijn dan zijn vader en dan zijn ooms. Hij wilde onder meer dat de bovenverdieping ook in de winter kon worden bewoond; hij heeft er een kachel laten neerzetten. Zo werd die verdieping de slaapkamer van Birgitta en Cecilia.

In de grote kamer, die uitzielt op het zuidwesten en waar in de namiddag en in de vroege avond het licht lang naar binnen valt, zijn toch nog genoeg sporen van de oude gebruiken te zien. Op de vloer liggen handgeweven tapijten, sommige gemaakt door Elsa, andere door haar moeder, weer andere lang geleden door zijn eigen moeder. De haard en het fornuis had hij graag van elkaar willen scheiden, zoals dat in zuidelijker streken al veel langer gangbaar is. De werklied die hem destijds hielpen begrepen hem in eerste instantie niet, ze zagen er de noodzaak niet van in, ze hadden *nog nooit* in een boerderij gestaan, zeiden ze eensgezind, waar het fornuis en de haard van elkaar waren gescheiden. Elsa's vader, toch een man van de wereld, een zoon van een rijke boer, begreep hem ook niet.

'Veel te duur, veel te onhandig,' zei hij. Ook Elsa kondigde aan dat ze liever een ouderwets haardfor-

nuis had, en daarmee kon Edvard zijn wens vergeten. Aan de muur boven de eettafel hangt een ingelijst borduurwerk van haar hand. Een Bijbeltekst: *Herren är en stridsman, Herren är hans namn*. De Heer is een krijgsman, de Heer is Zijn naam.

Elsa is de soep van gisteren aan het opwarmen, ruikt hij. De koffie loopt. Hij legt een ogenblik een hand op haar heup en vraagt of Cecilia al wakker is.

‘Dat weet ik niet. Ik wil haar even laten slapen.’

Zoals elke ochtend vraagt ze naar de koeien. Als meisje in Vikby maakte ze eens mee, ze heeft dit vaak verteld, dat de koeien na de winter zo verzwakt waren dat ze in de lente door haar vader en haar broers uit de stal moesten worden getild en in het weiland werden gelegd, om te eten en om hopelijk aan te sterken.

‘Geen zorgen, het is er warm genoeg.’

Hij neemt plaats aan de eettafel, op zijn vaste plek. Hij kan heel de kamer overzien en laat zijn blik rusten bij de twee geweren boven de deur. Onder zijn grote jachtgeweer, een erfstuk van zijn vader. Daarboven zijn Mosin-Nagant. Elsa weet niets van de brief, Cecilia ook niet. Ze hadden allebei gezien dat er post voor hem was, maar hij opent brieven die alleen aan hem zijn gericht altijd in de afzondering van zijn werkkamer. Zaken met betrekking tot geld, grond en eigendom zijn de hunne niet, weten ze; ze vertrouwen erop dat hij het wel zal zeggen als ze iets moeten weten. Een lichte steek in zijn maag, omdat hij dat vertrouwen misschien heeft geschonden, omdat hij zich heel even voorstelt hoe Cecilia zal reageren als ze

het hoort. Juist daarom heeft hij het niet verteld. Hij had het Elsa kunnen zeggen, maar had ze haar mond gehouden? Al kent hij niemand beter, hij zou het niet met zekerheid kunnen zeggen.

Het is licht geworden. Hij gaat naar de paardenstal, naar Ida, en geeft haar een paar zachte tikken op haar hals. Hij inspecteert ook de andere drie merries in de stal, allemaal jong genoeg om te kunnen werpen en daarmee ongeschikt voor dienst aan het front. Ida is al op leeftijd, maar sterk genoeg en volgzaam bovendien. Een brave, harde werkster. Ze knikt als hij over haar hals wrijft, ze steunt heel zacht. Hij herinnert zich de merrie van boer Thors uit Runsor, een schitterend beest met veel nakomelingen, vriendelijk en intelligent. Toen in 1918 de Vrijheidsoorlog uitbrak werd ze gevorderd door een officier en meegenomen naar het front, waar ze deelnam aan de stormloop op Tammerfors. Ze overleefde en kwam heelhuids terug, maar ze kon de weg niet meer op: ze probeerde zich altijd onder bomen te verschuilen en vluchtte als het kon stallen en schuren in. Ze werd nooit meer de oude. Ze kostte nog wel voedsel en water. Er was schaarste, het werd winter.

‘Misschien hoeft het allemaal niet, lieve schat,’ zegt Edvard. Cecilia verschijnt in de opening van de staldeur, ze groet hem. Ze draagt een dunne jas en een paar werkhandschoenen, ze heeft haar haren opgestoken. Hij wil vragen of ze het niet te koud heeft; hij kan zich niet voorstellen dat Elsa haar heeft toe-

gestaan om zo naar buiten te gaan.

‘Het is goed weer, vind je niet?’ zegt hij. ‘Ze kunnen de wei in.’

Cecilia snuift of inhaleert *ja*, hij kan het niet goed horen. Ze was altijd al wat stil, hij dacht dat het onhandigheid was, misschien zelfs nederigheid. Heel anders dan Birgitta, die hem nooit lijkt te hebben gevreesd. Maar Cecilia is mondiger geworden, zeker sinds Birgitta’s vertrek naar Duitsland. Edvard weet niet goed wat ervan te vinden.

‘Heb jij de wagen van de melkfabriek al gezien?’ zegt hij. Zonder een antwoord af te wachten loopt hij langs haar heen, de stal uit.

Eenmaal bij de weg ziet hij dat de melkbussen iets zijn verplaatst. Hij tilt ze een voor een op. Leeg. In de verte valt het eerste gelige zonlicht op het besneeuwde dak van de boerderij van boer Solgård. Daar voorbij ziet hij de toppen van de sparren van Näsbacken. Weer daarachter liggen de dorpen Solf en Sundom, en dan begint het uitgestrekte scherenlandschap, de overgang van land naar zee. Hij kijkt opzij, naar het noorden, waar de bode vandaan moet komen. Even denkt hij boven op de heuvel wat beweging te zien. Er is niets.

Aan het einde van de ochtend begint hij de *badstuga* op te stoken, door Zweedstaligen meestal afgekort tot *bastu* en door Finstaligen *sauna* genoemd. Met de *bastu* wist hij wel een overwinning op de oude gebruiken te boeken: de ruimte bevindt zich aan de achterkant

van het boerderijgebouw en is vanuit de hal rechtstreeks te bereiken. In vroeger tijden was de bastu vanwege het brandgevaar een apart gebouw, maar hij wist dat het in de grotere stadshuizen al gebruikelijk was dat ze deel uitmaakt van het pand. Zo wilde hij het ook en hij regelde het.

Uit de houtschuur haalt hij wat hout voor het kachelkje, dat hij met een lucifer en berkenschors ontsteekt. Daarna drinkt hij in de grote kamer koffie. Hij kijkt naar buiten, naar de stralend witte akkers en weilanden aan de overkant van de weg. Zijn paarden drentelen heen en weer, Cecilia loopt met grote passen door de fijngestamppte sneeuw. Hij kan vaag haar stem horen, ze maakt vrolijke, weidse armgebaren. Op haar moeders last is ze nog even naar binnen gegaan en heeft ze een overjas aangetrokken en een bontmuts opgezet. Hij buigt wat voorover en legt zijn wang bijna tegen het raam, de koelte slaat al op zijn huid, om meer van de weg te kunnen zien. Niemand. Hij zou in zijn werkkamer kunnen gaan zitten, waar hij een beter uitzicht heeft, maar besluit dan van niet. In plaats daarvan gaat hij naar de bastu, die inmiddels al goed warm is, en schept de sintels in het kachelkje om. Dan gaat hij houthakken.

De zon hangt eerst nog achter de bomen, beweegt dan de weg over, richting de akkers, en verdwijnt in de namiddag alweer bijna achter de boerderij: het zal niet lang meer duren tot de harde kou toeslaat. Hij drukt zijn bontmuts over zijn oren, al dreigt het ding heel de tijd van zijn hoofd te vallen. Hij weet echter

dat Elsa zal klagen als hij in dit weer blootshoofds naar buiten gaat. Ze zal af en toe in de slaapkamer gaan staan om hem te kunnen zien, ze zal op het raam tikken als hij zijn muts heeft afgezet en hem, door het glas gedempt, boos toespreken.

Hij loopt heen en weer om een paar stammen naar een plek te verslepen die niet in de kou van de schaduw ligt. Op zijn eigen land kapt hij het liefst niet te veel, hooguit zieke of stervende bomen: het duurt te lang om nieuwe te kweken. Het meeste hout is afkomstig van leveranciers van buiten bij wie hij afgelopen herfst genoeg heeft weten in te slaan om de winter door te komen. Niet lang daarna, toen de oorlogsdreiging toenam, kocht de regering enorme partijen op voor dienstplichtigen die buiten bosgebied werden gelegerd. Edvard was net op tijd geweest. Hij komt weinig tekort deze winter, al had hij wel wat werklui kunnen gebruiken. Het bestieren van de boerderij kost hem meer kracht en moeite dan vroeger. Hij kijkt op, naar de donkerblauwe lucht, voelt het zwakke licht van de lage zon op zijn gezicht vallen. Het kan stil zijn in de winter. De vogels fluiten nog niet, de takken van de bomen zijn door bevriezing te hard om in de wind te bewegen. Hij hoort alleen dat Elsa's spinnewiel in de boerderij aan het ratelen is geslagen. Hij hakt. Eerst de stammen klieven, dan de blokken, die hij nu en dan met de punt van zijn laars overeind moet houden. Zijn muts blijft dit keer goed zitten.

Langzaam gaat hij op in de zwaaiende bewe-